www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: پەرىدە ئەمەن

.....
ئەگەر ئاداب قىلساڭ ئەي سەرەفراز،
كى ئىززەتدە بولۇرسەن قىش ئىله ياز.
پەيغەمبەرلەر بولۇر ئولدەم مەدەدكار،
ئەزىزلەرنىڭ بارى بولغاي خەبەردار.
ئەدەبلىخ كىمسەغە بولسە دىل ئاگاھ،
ھەقىقەتدە، تەرىقەتدە تاپار راھ.
ئەدەبسىز ھېچبىر ئىش بىتكەنى يوق،
كىشى مەقسۇدى ساری يەتكەنى يوق.
ئەدەب بازارىغە كىرسەڭ بىكبار،
كى سەن ئاداب ساری بول خەبەردار،
ئەدەبنى قولغە چۈنكىم كەلتۈرۈرسەن،
تەمامى ئىلمدىن بەھرە ئالۇرسەن.
ئەدەب بولسا سېنى ئەۋۋەل سوراغىڭ،
جەمئ ئىلم ئىله تولغاي قۇلاغىڭ.
كى ئاقىلسەن ھەمىشە با ئەدەب بول،
خەبەردار بول ھەمىشە بۇ ئۇلۇغ يول.
بەرادەرلەر بۇ يولدا بولساڭ ئاگاھ،
ئۆزى بەرمەسە ئاندا سەر بولۇر راھ.
①
.....

① بۇ يەردە يېرىم بەت، 18 مىسرا شېئىر كۆيۈپ يوقالغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

* *

① .....

بەرادەر ئاچ كۆزۈڭ كىملەر ئۆتۈپدۇر،
شەھنىشاھلار بارىپ يەردە ياتىپدۇر.
ئايا ئادەم، نەزەر قىلغىل ئۆزۈڭگە،
تەنىڭدە جان، قۇلاق سالغىل سۆزۈمگە.
كەمىنە موللا ئەھمەد ھەم كېتەدۇر،
بارىپ يەر قوينىدە بىر كۈن ياتادۇر.
يا ئىلاھا، خەستەڭنى بىچارەدۇرمەن،
كىم ئىسيان دەشتىدە ئاۋارەدۇرمەن.
كى ئۇمرۇم بىھۇدە سەرف ئەيلەدىممەن،
كۆڭۈلنى گىنەگە زەرف ئەيلەدىممەن.
بار ئۇمىدىمكى بىر ئاتىڭ رەھمدۇر،
رەھمۇ ھەم غەفۇرۇ ھەم كەرىمدۇر.
نە بولغاي ھالىم، ئەي پەرۋەردىگارا،
بولۇر چاغدە قىيامەت ئاشكارا.
بۇ دۇنياۋۇ ئۇ دۇنيادا خۇدايا،
ماڭا قىل نۇرى ئىمانىمنى ھەمرا.
ھەر گىياھىكى ئەزىمىن رۇيىدە،
ۋەھدەھۇ لەشەرىكە راكۇ يىدە.
(ھەر گىياھىكى يەردىن ئۇنسە ئەگەر،
ۋەھدەھۇ لاشەرىكە لەھۇ ئېيتار.)
② .....

* *

كەل ئەي راۋىكى قىل تۇتدىن ھېكايەت،
خۇدا بەرگەن ئاڭا بۇيلە لەتافەت.
كى مىيۋەسى ھەمەجانغە بەرابەر،
كۆرۈپدۇرسەن بۇ سۆزغە ئەيلە باۋەر.

---

① ئەسەرنىڭ بېشىدىن تۆت بەت كەم.
② بىرىم بەت كۆيگەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

يەنە تەۋسىف قىلسام تۆتنى ①سەۋابىن،
كى ئىككەن ②كۆرمەگەي دەۋزەخ ئەزابىن.
كى مىلك تەنگە خۇدايى ③قىلغانىكدىن،
زىيادە ئولغۇسى ئىنسافلىق ئوغۇلدىن.
كى ئېھسان قىلسائخىز ئەندەك غەرەز بار،
تۆت ئىككەندە غەرەز يوقتۇر ئايا يار.
كىشى ئىكسىسە ئۆتەر يول ئۇستىدە تۆت،
يۈزىن ئۆپۈپ، قولىن ئۇشلاپ خىزىر تۆت.
مىۋەلەرنىك سېخىسى تۆت ئىكەندۇر،
دەرەختلەرىن سوراساك بىتىكەندۇر.
كى تۆت ئايدى: كۆرۈپسەن ئۇشبۇ ئەسرار،
قۇرۇق بەرگۈ تەنىمدىن مىۋەلەر با.
ھەمە مىۋەدىن ئەۋۋەل پىشتىم ئالان،
شەمال كەلسە قىلۇر يەر بىرلە يەكسان.
مۇھەببەت بىرلە ھەركىم تۆت ئىكەدۇر،
گۇمانسىز مەقسەدىغە ئول يېتەدۇر.
④.....

دەپ، تۆت ئۆز - ئۆزىدىن پەخىرلىنىپ تۇراتتى. تۇيۇقسىزلا گىلاس پەيدا بولدى ۋە ئالا - سېرىق بولۇپ ئۆكۈنىچە ۋارقىراپ بۇ غەزەلنى ئوقۇدى:

گىلاس ئايدى زەبانى ھال بىرلەن،
مېنى خەلق ئەيلەدىك ئەي ھەقۇمەنىان.
مېنىك شەربەتلەرىم ھېچكىمدە بولماس،
ھەۋەس كەلگەن كىشى ماڭا يېتەلمەس.
مەنى دانەلەرىم ياقۇتكە ئوخشار،
ماڭا يەتمەي نەچەلەر زار يىغلار.
مېنى خەلق ئەيلەگەن كىمدۇر قىل ئىدراك،
مېنى ھەركىم يېسە بولغاي تەنى پاك.
بەرادەر ئاچ كۆزۈڭنى ئەيلەگىل پاس،
ئەگەر يېسەك بېشارەتتۇر باخەلاس.

---

①تۆت — ئۆزۈمە، جۇجىم.
② ئىككەن — تىككەن.
③ خۇدايى — مەددىقە.
④ كۆيگەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

قىزىل رەڭگىم سەرىخ بولدى سېنى دەپ،
مۇھەممەد ئۈممەتى بولسا يېسۇن دەپ.
قارا كىلاس، سەرىغ كىلاس تاپۇشتى،
يەنە «ھارماق» ① دەپ ھالىن سوراشتى.
سەرىغ كىلاس قولىن ئاچتى ئوشۇل ئان:
«مەنى ئىلگەرى قىلغىل پاك يەزدان».

ئەلقىسسە، كىلاسلار بىر - بىرى بىلەن ھال ئەھۋال سورىشىپ، ھېچ مېۋىنى ئۆزلىرىگە بەرابەر كۆرمەي، مەنمەنلىك بىلەن سۆزلىشىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز باغنىڭ بىر تەرىپىدىن ئۆرۈك ۋارقىرىغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ سۆز باشلىدى:

— ھاي - ھاي كىلاس، ئۆز ھالىڭغا بېقىپراق سۆزلىسەڭ قانداق؟ مېنى تونۇ - دۇڭمۇ؟ مەن كىمدۇرمەن؟ بىلمىسەڭ بىلىۋالغىن ۋە ئاگاھ بولغىنكى، ئۆرۈك دېگەن ئاكاڭ مەن بولىمەن. ھەر كىم مېنى يېسە ئىچىدە ماماقالدىراق پەيدا بولىدۇ، دېگىنىچە بۇ غەزەلنى ئوقۇدى:

ئۆرۈك ئايدى زەبانى ھال بىرلەن،
گۈناھىمنى كەچۈر ئەي پاك يەزدان.
ئۆرۈك ئاتىم ئېرۇر ئەزىز ھەمىشە،
تامى قىلغايلار ئەمما يازۇ قىشتە.
مەنى بىلمىسەڭ ھەمە يەزدە بىتەرمەن
كى تاغلار تۆپەسىدە كۆگەرەرمەن
مەنى يېسە كىشى بولغاي قۇۋۋەتلىك
يەنە ئەل ئىچىدە ھاتەم سۈپەتلىك.
ئۆرۈك ئاتىمنى ھەر كىمكى ئىشتە،
بولۇر خۇرسەند كىشى ناممىم ئىشتىسە.
كى ھەر ياندىن ماڭا تاشلار ئاتارلەر،
كى باغبانلار مېنى ھەريان ساتارلار.
دانىمنى ئالماق ئۈچۈن ماڭا ئەي يار،
تاياقنى باشىمە كۆپتىن ئۇرارلار.
ئۆرۈك ئەيدىكى: مەن رەئناسىدۇرمەن،
ھەمە مىۋەلەرنىڭ ئەئلاسىدۇرمەن.

① بۇ سۆز قوليازمىدا «خوارمانىك» دەپ يېزىلغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

دەپ لاپ ئۇرۇپ تۇراتتى. باغنىڭ بىر تەرىپىدىن ۋارقىرىغان ئاۋاز كەلدى. ئۆرۈك بىر سەسكىنىپ، ئۇيان - بۇيان قاردى. كۆردىكى، ئالخورى كېلىۋاتقان، دەرھال قول قوشۇتۇرۇپ سالام قىلدى. ئالخورى جاۋاب سالام بەرگەندىن كېيىن دېدىكى:

—ئەي ئۆرۈك، نېمە دېمەكچىسەن؟ مېنى تونۇدۇڭمۇ؟ باھادىرلىقتا يەككە ۋە تەنھادۇرمەن. ئەگەر بىر مۇشت ئاتىدىغان بولسام ھالىڭ ئۆزگىچە بولىدۇ. ئەگەر يەرگە ئۇرسام پارە - پارە قىلىۋېتىمەن، دەپ ھەيۋە قىلدى ۋە مۇنداق دېدى:

دېدى ئالخورى،مەن كۆپدىن غەيۇرمەن،
تەمامى مۇڭۇنى باسىپ كېلۇرمەن.
مەنى قىلسا مۇرابباا نان خۇرۇشى،
ماڭا كىم تەڭ كېلۇر قىلسام ئۇرۇشى.
مۇھەببەت بىرلە ئىكسەكىم بىرئادەم،
يەنە سۇ بەرسەلەر ئاندە دەمادەم.
كۆكەرىپ مېۋە ئەيلەرمەن ئۇشول ھال،
مەنى سۆزۈمغە ئەندەككىم قۇلاق سال.
ئايا ئادەم ئوغلى ئەيلەسەڭ كۇش،
كىم ئۇچۇن خەلق قىلدى ئۇيلە باھۇش.
كەرەم قىلدى مۇھەممەد ئۇممەتىغە،
شۇكر قىلغىل ئانىڭ نېئمەتلەرىغە.
مەنى ھەركىتم يېسە ئاچقىل يولىنى،
يەنە مەقسەدىغە يەتكۈزگىل ئۆزىنى.
مەنى ناردانلىغىم ئالەمدە يوقتۇر،
يەنە يېگەن كىشىنىڭ قارنى توقتۇر.

مەن كېسەللەرگە شىپالىق دورا بولىمەن، دەپ ماختىنىۋاتقىنىدا، تۇيۇقسىز ئارقا تەرەپتىن قاتتىق ئاۋاز ئاڭلاندى، چاچراپ كەينىگە قارىسا، شاپتۇلا قىيا - چىيا قىلىپ كېلىۋېتىپتۇ. دەرھال سالام بەردى. جاۋاب سالامدىن كېيىن شاپتۇلا: ئەي ئال-خورى، بۇ قەدەر بىھۇدە لاپلارنى ئۇرمىغىن. ھەر كىم ئۆز ھەددىنى بىلمىسە ئاخىرى خىجالەتچىلىكتە قالىدۇ. مېنى تونۇمسەن؟ «ھەزمى تائام شاپتۇلا» دېگەن مەن بولىمەن، دېدى ۋە مۇنداق دېدى:

ھەمە شەفتالۇكىم دەردنىڭ داۋاسى،
شىفانى بىرەدۇركەن مۇلك ئىگەسى.
دېدى شەفتالۇ زەبانى ھال بىرلەن،
مېنى ھەركىم يېسە ئەي پاك يەزدان،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

غۇبارىن مەھۇ ئەيلەگىل بەدەندىن،
مېنى مەۋجۇد قىلدىك يوق ئەدەمدىن.
مېنى كىمسە ئىكىپدۇر باغ ئىچىندە،
قىزىل يۈزلۈك قىل ئانى ئەل ئىچىندە.
ھەمە دەردكە داۋا قىلغىل ئۇرۇغىم،
سەبەب قىلغىل ھۆلۈم بىرلە قۇرۇغىم.
كىشى شەفتالۇ دەپ ئاتىم ئىشتىسە،
مەنى باغچە ئىچىندە خوپ پىشۇرسە.
سەرتان ۋەقىتدە گەر قىلسە قاقى،
مۇھەببەت بىرلە گەر يېسەلەر ئانى،
كى ھەر تۈرلۈك كەسەلغە دارۇدۇرمەن،
مۇھەببەتلىك كىشىغە يارىدۇرمەن.
مەنى شەربەتلەرىم ھەزمى تەئامدۇر،
داۋانى بەرگۈچى شافى خۇدادۇر.

ئەلقىسسە: شاپتۇلا ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا، مەن ھەم يازدا، ھەم قىشتا ئادەمزادقا تىنوخ دۇرمەن دەپ ماختىنىۋاتاتتى. ئۇزۇم بىر تەرەپتىن يېتىپ كەلدى ۋە سالامدىن كېيىن دېدىكى: ئەي شاپتۇلا، مېنى تونۇمسەن؟ مېنىڭ ئېتىمنى تاك دەپ ئاتايدۇ. ئەگەر قويۇپ بەرسە مەغرىپتىن مەشرىققە يېتىپ بارىمەن، دېدى ۋە تۆۋەندىكى سۆزنى ئېيتتى:

كەل ئەي راۋى ئۇزۇمدىن سۆزلە بارى،
زەبانىڭگە خۇدايىم بولسە يارى.
ئەرەبلەرنىڭ زەبانىدە ئىنىبتۇر،
تاك ئىككەننى سەخىيلەردىن سانىپتۇر.
ئۇزۇم ئەئلاسىنى سورساڭ ئايا يار،
چەلەكىدۇر سۆزۇمغە ئەيلە باۋەر.
ھەممە ئۇزۇمدىن ئەۋۋەل پىشار ئەي جان،
خۇدا پەزلى بىلەن يەردە كۆكەرگەن.
ھەمەل كەلسە يازلۇر بەرگى ئولدەم،
خۇدانىڭ سۇنئىغە ھېچ ئۇرمىغىل دەم.
ئۇزۇم ئايدى، زەبانى ھال بىرلەن،
«مېنى خەلق ئەيلەدىڭ ئەي پاك يەزدان.
ياراتتىڭ مېنى ئۆزۈڭ خاھىشىڭچە،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

مېنى ئىكىپ ئاتىمنى قويسە باغچە.
ئاڭا سەن تۆرت كەرامەتنى نەسىب ئەت،
كى ئاندە ۋەسل دىدارىڭ نەسىب ئەت.
بىرى ئەل ئىچرە بەرگىل ئىززەت ئاڭا،
ئوشۇل رەۋزىدە قىلغىل رەھمەت ئاڭا.
شەكەر ئەنكۇر دېدى، مەن خوپ ئۆزۈمەن،
ئۆزۈملەر ئورتاسىدا يالغۇزمەن.
كى جەننەتتىن چىقىپتۇ شەكەر ئەنكۇر،
كى باغبان بولساڭ ئەلبەتتە ئىكەكۆر.
ھەسەن بىرلە ھۈسەين ئىككى بەرادەر،
مۇھەممەدغە ئىككى سەيددۇر بەرابەر.

ئەلقىسسە، ئۇزۇم ئۆزىنى ھەددىدىن زىيادە تەۋسىف قىلىپ ماختىنىۋاتاتتى. باغ-ىنىڭ بىر تەرىپىدىن ئالما دومۇلىغىنىچە يېتىپ كەلدى ۋە بېشىنى كۆتۈرۈپ: ئەي ئۈ-زۈم، ھالىڭغا بېقىپ سۆزلە. مېنى تونۇپ قوي، مېنى ئالما دېيىشىدۇ. قەيەردە بايۋەچچە بولسا، شۇنىڭ قولىدا مەن بار. جەمئىي مېۋىلەر ئىچىدە يۈزۈم قىزىل، سۆزۈم ئۆتكۈر-دۇر. ھەركىمنىڭ قولىدا بولسام، بارچە خالايىقنىڭ كۆزى مەندە بولىدۇ، دېدى ۋە تۆ-ۋەندىكى سۆزنى ئېيتتى:

دېدى ئالما زەبانى ھال بىرلەن،
نەزەر قىلغىل ماڭا ئەي ھەيىي مەنnان.
كەرەم قىلغىل ماڭا ھەر خاسىيەتنى،
ئانىڭ بىرلەن تاپاي ئەل ئىززەتنى.
خۇدا ئايدى:«ساڭا بەردىم نىشانە،
ئالىپ يۈرسۇن خەلايىق ھەرقەيانە.»
مېنىڭ ئاتىمنى دەرلەر بارچە ئالما،
ئاتىمغە ئىشەنىپ ئارماندا قالما.
مېنى ھەركىم يېسە دەندانى بولۇر تېز،
ھەمە دەردۇ ئەلەملەر كەتكۈسى نېز.
كى ئەي دانا ئۆزۈڭنى ئەيلە ئاگا،
خۇدانىڭ ئىشلارىن كۆرسەڭ تەماشا.
قۇرۇپ تۇرغان يىغاچتىن گۈل چىقارىپ،
قىلىپ مۇھنى ئانداغ قىزارتىپ.
بېھىشتىدە بولمىغاي مەندەك سەرەفراز،
كىشى ئىلكىدە دايىم ئېتەمەن راز.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ماڭا رەھم ئەيلەگىل پەرۋەردىگارا،
مەنى ئىسيانلارىم قىلغىل مۇسەففا.

ئەلقىسسە، ئالما، بايۇەچچىلەرنىڭ قولىدا يۈرسەم، پادىشاھلارغا قەدىرلىك بولسام، دەپ ئۆزىنى غالىبلار قاتارىدا ساناپ ماختىنىۋاتاتتى. قاياقتىندۇر ھاي - ھۇي ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە قولىدا بىر گۈرزىنى كۆتۈرۈپ غەزەپ بىلەن ناك يېتىپ كەلدى.

ئالما قورقىنىدىن سالام قىلدى، جاۋاب سالامدىن كېيىن دېدىكى، ئەي ئالما! مېنى تونۇمسەن؟ مېنىڭ ئېتىمنى ناك دەيدۇ. ئەگەر بىرنى سالسام، تاكى قىيامەتكىچە تاياق زەربىمنىڭ ئاچچىقى بەدىنىڭدىن كەتمەيدۇ، دېدى ۋە تەڭرى تائالاغا نالە - زار قىلغىنىچە سۆز باشلىدى:

ئايا ئەي پادىشاھا، ھەيىبى ئەكبەر،
سېنىڭ ھۆكمۈڭدە ئېدرۇر بەھر ئىلە بەر.
مېنىڭ قاقى بولۇرغە يوق مەجالىم،
مېنى ئىززەتلىك ئەتكىل يا ئىلاھىم.
مېنىڭ ئاتىمنى خار ئەتمە ئىلاھىم،
ئىككى ئالەمدە سەندۇرسەن پەناھىم...
خۇدا ئەمر ئەيلەدى ناككا ئۇشولدەم،
سېنى سۆيسۇن كەسەل بولغان ھەر ئادەم.
داۋاسىنى ھەمىشە مەن بېرۈرمەن،
سەھەتلىكغە سېنى سەببەب قىلۇرمەن...
دېدىلەر ناك بىلە نەشۋاتى ئاللاھ،
يەنە ئاتىڭ ئېرۈركىم قۇلھۇۋللاھ.
مېنى يېگەن سەھەت تاپسۇن ئۇشول ھال،
غۇبارىن مەھۇ قىل ئەي ئالىمۇلھال.
ئەگەر ئاتىم ئىشتىسە ھەر كىمەرسە،
ھەۋەس بىرلە قولىغە ئولدەم ئالسە.
كى يېسەلەر ھەۋەس بىرلە باخەلاس،
ئانى كۆللى كەسەللەردىن بەر خەلاس.
ئۇشۇل فازىل كىشى يېسە خوراكى،
زىيادە بولغۇسىدۇر ئەقلى پاكى.

ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى ئاناردىن ئىشتىڭ: ناك بىلەن نەشپۈت ئۆزلىرىنى شاھلارەڭ ھېس قىلىپ، باتۇرلۇقتا ھېچكىمنى ئۆزلىرىگە تەڭ قىلماي سۆزلىشىۋاتـ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

قاندا، «ئاگاھ بولۇش! مەن يېتىپ كەلدىم!» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى ۋە ئايدىكى، ئەي مۇشتۇمى زورلار! ئانار دېگەن مەندۇرمەن. ئەگەر كېلىشتۇرۇپ بىر مۇشت ئۇرسام ئۆمرۈڭ ئاخىرلىشىدۇ، دېدى ۋە ناكىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ بىر مۇشت ئاتتى. ناكىمۇ بىر مۇشت ئۇردى. بۇ غوۋغانى ئاڭلىغان نەشپۈت كېلىپ ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن جەڭ ئاخىرلاشتى. ئەمما ئانارنىڭ زەربىسى ناكىنىڭ ئىچىدىن مەڭگۈ چىقماي ئورۇن ئالدى. شۇنداق قىلىپ ئانار دېدىكى:

ئانار ئايدى مەنەم جەننەت مېۋەسى،
ئەمەل ئالغۇم كۈندۈز بىرلە كېچەسى.
گۈلۈمنى كۆرسىڭىز ئوتتەك يانادۇر،
ئانى كۆرگەن كىشى ھەيران قالادۇر.
مەنى نەۋدەلەرىم ① تەسمەگە ئوخشار،
مەنى زەربىمنى كۆرگەن زار قاخشار.
ئانار ئاتىم ئەرەبلەر دېدى: رۇممان،
كەسەل يېسە تۇزەلۇر قىلمە گۇمان.
ئانار ئاتىم كىشى قىلسە سەرەفراز،
يەنە ئاتىمنى ھەركىم قىلسە ئەئزاز.
ئاڭا رەھىم ئەيلەگىل پەرۋەردىگارا،
ئانىڭ جايىنى ئەت فىردەۋس ئەئلا.
يەنە شەربەتلەرىم جەننەت سۇيىدۇر،
كى ئەھلى ئىلمغە ھەم بىلگۈلۈكتۇر.
ھەمە دانەلەرىم جەۋھەرغە ئوخشار،
يەنە بۇ گۈللەرىم لالەغە ئوخشار.
ھەمە مېۋەلەرنى سۇلتانىدۇرمەن،
ھەكىملەر ئاراسىدا باردۇرمەن.

ئەلقىسسە، ئانار «مەن سۆزلىسەم ئەرزىيدۇ، ماڭا تەڭ كەلگۈدەك مېۋە يوق» دەپ پەخىرلىنىپ سۆزلەۋاتقاندا بىر ياقتىن ئەنجۇر پالاقشىپ يېتىپ كەلدى ۋە: مۇنچە قاملاشمىغان سۆزلەرنى دېمەكتىن مەقسەدىڭ نېمە؟ مېنىڭ ئالدىمدا دورا توغرۇلۇق سۆزلەشكە خىجىل بولمامسەن؟ مەن ھەزرىتى ئادەم ئاتامنىڭ بەدىنىنى يېپىپ، ئۇنىڭغا ئەرزىگۈدەك خىزمەت قىلغانلىقىم سەۋەبىدىن تەكرىم مېنى نۇرغۇن كېسەللەرگە داۋا قىلغان، دېگىنىچە ئەنجۇرخان سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

① مېنىڭ نوتىلىرىم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

دېدى ئەنجىر زەبانى ھال بىرلەن،
ياراتقان سەن مېنىڭ ئەي پاك يەزدان.
مېنى ئىكسە كىشكىم باغ ئىچىدە،
قىزىل يۈزلۈك قىل ئانى ئەل ئىچىدە.
كىشى ئەنجىر يېمەكنى ئادەت ئەيلەر،
ھەمە غەمدىن ئۆزىنى ئازاد ئەيلەر.
كى ئەنجىر بولسا ھەركىمنىڭ خوراكى[1]،
زىيادە بولغۇسىدۇر ئەقلى پاكى.
كى يافراغى ئاتامىز پۈشىشىدۇر[2]،
ھوسۇلى ياخشىلارنىڭ يېمىشىدۇر.
كى مىڭ تۈرلۈك كەسەللەرغە دەۋامەن،
سەھەتلىكغە ئانى كۆپ يەتكۈزۈرمەن.
يەنە شەربەتلەرنى كەۋسەر سۈيىدۇر،
كى ئالەم ئەھلىغە ھەم بىلگۈلۈكتۇر.
خۇدا دەرگاھىدا ئەنجىر ئىدى خاس،
كى ئادەم ھۈرمەتىنى ئەيلەدى پاس.
ھەمە ئىسىملەرنى تەئلىم بېرىپسەن،
گۇناھكار قىلساڭ ئەتا سەن قىلىپسەن.
كى مەن ساقلاپ سەنىڭ ئول ھۈرمەتىڭنى،
كى ئادەمغە قىلان كەيفىيەتىڭنى،
ئەدەب ساقلاپ سەنى ئول خاھىشىڭنى،
يەنە ئادەمغە بەردىم پۈشىشىنى...

ئەلقىسسە، ئەنجىر ئۆزىغە فەخر ئەيلەپ.....دەپ لاپ ئۇرۇپ..... ئارقا تەرىپىدىن نەئرە ئاۋازى... قارىسا بېھى كېلىۋاتقان..... مېنى تونۇمسەن؟ مېنىڭ ئالدىمدا دورا توغرىلىق سۆزلىمە، دېگىنىچە غەزەپ بىلەن بېھىنىڭ ئەنجىرگە قاراپ دېگىنى:

بېھى بېھراق دېمىشىدۇر ھەيىي سۇبھان،
ئانىڭ ئۈچۈن تالاشۇر بەگ ئىلەخان.
بېھىشتە بولمىغاي مەندەك سەرەفراز،
كىشى ئىلكىدە دائىم ئېيتىمەن راز.
تولۇپدۇر مەۋسۇمۇم يەر - كۆك ئاراسى،

---

① خوراك — يېمەكلىك، ئوزۇق.
② پۈشىش — يېپىنچا، كىيىم - كېچەك.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

مېنىڭدەك بارمىكىن نېئمەت سەراسى.
يەنە نەچە دەللىلەر كۆپ بىلۈرمەن،
خۇدا ئۇچۇن تەۋازۇئلۇق بولۇرمەن.
بۇ سۆزنى بارىپ ئېيتقىل ئول نىفاقغە،
ئوشۇل دىيدەسى قاتىخ زەن تەلاقغە.
بىھى ئايدى زەبانى ھال بىرلەن،
خۇداغە نالە قىلدى زار بىرلەن:
مېنى ھەر كىشى يېسە خەستە قىلما،
قىيامەت كۈنىدە شەرمەندە قىلما!
كىشى بىيمار بولسا مېنى يېسۇن،
كى ھەرقانداغ كەسەلدىن زود تۇرسۇن.

ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى ياڭاقتىن ئىشتىڭ. دېمەك، بىھى ئۆز - ئۆزىدىن پەخىرلىنىپ، پادىشاھلار..... تۇرغىنىدا، ياڭاق يېتىپ كېلىپ دېدىكى، ئەي بىھى! بۇ قەدەر بىھۇدە سۆزلەردىن ھېچ پايدا يوقتۇر. ھەركىمنى تەكەببۇر ياخشى قىلسا بەندىلەر-گىمۇ ياخشى بولالايدۇ، دېدى ۋە سۆز باشلىدى:

ياڭاق ئولدەم بىھى سۆزىنى ئاڭلاپ،
غەزەپلىك بولدى ئاتەشتەك شىقىرلاپ.
تەكەللۇم قىلماغىل كۆپ بىمەزەسەن،
بولۇپ ئاسىي ئۇلۇغ يولدىن ئازارسەن.
ئەگەر ھەركىم ئۆزىن بالا تۇتۇپدۇر،
يەقىن بىلگىل... ئۇنۇتۇپدۇر.
پۇشەيمان قىلدى شەيتان ھەم ئىشىگە،
ۋەلەيكىن ئايتمادى سىرىن كىشىگە.
قىيامەتدە بۇ تەكلىخ يىغلار ئەرمىش،
ئىشتىكەنلەرنىڭ باغرىن داغلار ئەرمىش..
دېدى يەكاغ مېنى دانەم سېمىزدۇر،
دەرەختىلەرنىم ھەممەدىن كۆپ ئېگىزدۇر.
مېنى مىۋەلەرنىم چۇن ئوققە ئوخشار،
كى ياش بالا كۆزىغە چوققە ئوخشار.
مېنى كۆرگەن كىشىنى كۆڭلىدە داغ،
مېنى ئاتىم قويۇپدۇر بارچە يەكاغ.

ئەلقىسسە، ياڭاق دېدىكى، مەن ئۆزۈمنى ھەممە مىۋىلەردىن پەس، تۆۋەن تۇتتۇم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

چۈنكى ئاللاتائالا مەنمەنلىكنى دوست تۇتمايدۇ. مېنى كۆرگەنلەر، پوستى تاش، دېيىشىدۇ، ئىچىمىنىڭ ياغ ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ... دەۋاتاتتى. قارىسا ئارقا تەرەپتىن قىزىرىپ - تاتىرىپ جىگدە يېتىپ كەلدى ۋە ئاچچىقى بىلەن: ئەي ياڭاق، بىھۇدە سۆز - لەرنى بىلجىرلىما، دەپ تۇرۇشىغا چىلان جىگدە يېتىپ كەلدى. ئىككىلىسى بىر - بىرلىرىنى ماختاپ بۇ غەزەلنى ئوقۇدى:

دېدى جىيدە مېنىڭ رەنگىم قىزىلدۇر،
كى دارۇ بولماقىم روزى ئەزەلدۇر.
مېنى ھەركىم يېسە تەنى بولۇر پاك،
.....لارگە بەرادەر قىلغىل ئىدراك.
بىلىڭ نامىمنى ھەركىمكى ئۇنۇتماس،
ھەكىم، ھازىقغە ھەرگىز ئىشى تۇشمەس.
مېنى پوسلاقلارىم چايلارغا مانەند،
ھەم ئانى قاينىتىپ ئىچكەي خىرەدمەند.
ئايا ئادەم نەزەر قىلغىل ئۆزۈڭگە،
قۇلاق سالغىل مېنىڭ بىردەم سۆزۈمغە.
يېسە ھەركىم مېنى دانەلەرىمنى،
غۇبارى مەھۇ بولغاي ئادەمنىڭ.
زىيادە بولغۇسى ئىدراكلارى ھەم،
كى غالىب بولغۇسىدۇر سۆزلەرى ھەم.
چىلان جىيدەگە ئادەمنى...
.....
كى ئاخىر ئىكتىلەر چۆلغە چىلان... ①

ئەلقىسسە، نان جىگدە بىلەن چىلان جىگدە سۆزلىشۈاتاتتى، پىستە ئاغزىنى ئاچقىنىچە دەرھال يېتىپ كەلدى ۋە: ئەي جىگدە، مېنى تونۇمسەن؟ ئاغزىڭغا قاراپ سۆزلىسەڭ قانداق؟ مېنىڭ نامىمنى پىستە خەندان دېيىشىدۇ. مېنىڭ قەدىر - قىممىتىمنى باققاللاردىن سوراپ باققىن، دېدى ۋە ئۇلاپلا مۇنداق دېدى:

بىلىڭ مېنىڭ مەقامىم كۆپ بەلەنددۇر،
يەنە پىستە يېگەن تەنى سەھەتدۇر.
كى ھەركىمنىڭ خوراكى بولسا پىستە،
ھەمىشە سەھەتۇ بولماسكى خەستە.

① كۆپ چېكىت ئورنىدىكى مىسرا ۋە سۆزلەر كۆيۈپ يوقالغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

مەنى مەغزىم يەنە ياخشى لەزىزدۇر،
مەنى يېگەن خەلايىقلار ئەزىزدۇر.
كى ھەر تۈرلۈك كەسەلگە دارۇدۇرمەن،
مۇھەببەتلىك كىشىگە ياردۇرمەن.
خۇسۇسەن بىر چەچەك دېگەن كەسەل بار،
ئاڭا دارۇ ئېرۇرمەن ئەي نىكۇيار.
مەنى يېسە كىشكىم خەستە بولماس،
خەلايىقلار ئىچىدە رەنج كۆرمەس.
مەنى ئاتىمنى دەرلەر پىستە خەندان،
بىلىگ دارۇ قەتارىدە سانالغان.

ئەلقىسسە، پىستە ئۆزىنى ماختاۋاتاتتى، كەينى تەرەپتىن بادام يېتىپ كەلدى ۋە: ئەي پىستە، سېنى نېمىدېسەم بولار، دېگىنىچە سۆزگە كىردى.

دېدى بادام، مېنى ئىگسە بىر ئادەم،
ماڭا سۇ بەرسەلەر ئاندا دەمادەم.
كى مېھمانغا ئالىپ چىقسە لىگەندە،
سەۋاب بولغۇسىدۇر بۇ بەندەلەرغە.
بىراۋ ھىممەت قىلىپ گەر ئىكسە بادامنى،
ئانى بىتمەك ئۈچۈن ئالسە قەلەمنى،
سەۋاب بىر ھەرقىغە بۇنياد بولغاي،
قىيامەت كۈن ئۇشول ئېرشاد بولغاي.

ئەلقىسسە، بادام ئۆز - ئۆزىگە پەخىرلىنىپ سۆزلەۋاتقانىدى، ئارقىدىن چىرقىرغان ئاۋاز ئاڭلاندى. «دۇنيا تەگمىگەن ئەرۋاھقا ئوخشاش چىرقىرىغان نېمىنىڭ ئاۋازىدۇ؟» دەپ كەينىگە قارىسا، ئالۇچە كېلىۋېتىپتۇ ۋە: ئەي بادام، مېنى تونۇمسەن؟ مېنىڭ ئېتىم ئالىچىدۇر، ئەسلىم پادىشاھزادەدۇرمەن، دېدى.

ئالچە ئايدى: كۆپ ئېرۇرمەن ئازادە،
مۇۋەلەرنىڭ ئاراسىدا خانزادە.
مەنى ئاتىم قويۇپدۇرلار ئالىچە،
مەنى بىلگىم ھەق يارانتى خاھىشچە.
كەسەللىكلەر ئېزىپ ئىچسە دەۋامەن،
كى مىڭ تۈرلۈك كەسەللەرگە شىفامەن.
يا ئىلاھا، جۇرم ئىسيانىم تەمام،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

نېئمەتى دىدار بەرگىل ۋەسسەلام.

دەپ سۆزىنى تۈگەتتى. ئەمدى شەكەردەك ئىككى كەلىمە سۆزنى بادرەنگىدىن ئاڭلايلى:

كەل ئەي راۋى مىۋەدىن قىل رىۋايەت،
بادرەنگى سۆزىدىن قىلغىل ھېكايەت.
بادرەنگى دەر مېنى پوستىم كەبۇددۇر،
ياراتقان بارچەنى يەكتا ئىگەمدۇر.
مەنى يېسە كىشى پوستىم، ئۇرۇغۇم،
دەۋادۇر كۇللى دەردلەرگە ئۇرۇغۇم.
بىلىگ ئىكسە ئوشۇل دېھقانى ئەشرەف،
خۇدا دىدارىغە بولغاي مۇشەررەف.
قولىغە كەتمەن ئالىپ ئىكسە ئول ياش،
سەخىيلەرگە بولۇر ئەلبەتتە ئول باش.
كىشى ئىكسە مەدەد ئىستەپ خۇدادىن،
ئۆزىنى قۇتقادۇر ئول ماجەرادىن.
دېدى بادرەنگى، مەنى ئىكسە بىر ئادەم،
ماڭا سۇ بەرسەلەر ئانده دەمادەم.
چىقارىپ گۇل قىلۇرمەن دانەلەرنى،
ھەر دەردىگە بەرگەي ھەق دەۋانى.
مەن يېسە كىشى بولۇر تەنى پاك،
كى دەرد بەرگەن كىمدۇر قىلغىل ئىدراك.

ئەلقىسسە، بادرەنگى مەنمەنلىك قىلىپ، تەپ ئۇستىخان بولغان كىشىگە دورا (داۋا) بولىمەن، دەپ لاپ ئۇرۇپ تۇراتتى، بىردىنلا پىندىلەكىنىڭ زارلىنىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ۋە دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ سالام قىلدى. جاۋاب سالامدىن كېيىن پىندىلەك: ئەي بادرەنگى، مېنىڭ ئالدىمدا دورا توغرۇلۇق سۆزلىمە...، دېدى ۋە مۇنداق دېدى:

دېدىكىم پىندىلەك رەنگىم سەرىغدۇر،
مەنى ئىككەن كىشى كۆڭلى يارۇغدۇر.
كىشىكىم پىندىلەك ئىكسە سەفادۇر،
ئانى يارى ھەمىشە مۇستافادۇر.
كى بۇيىدۇر ئانىڭ جەننەت نىشانى،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

كى سۆيدىلەر كەمىنەنى ئىشانى.
ئاچىپ ئىبرەت كۆزۈڭ قىلغىل تەماشا،
تىلىمگە نەزەر قىلغىل ئايا شاھ.
نىشانىلەر قىلىپدۇر ساڭا ئىبرەت،
كىم ئۇچۇن خەلق ئېتىپدۇر بىلگىل ئەي مەرد.
دېدىكىم پەندىلەك، ئەي سەرۋەرى شاھ،
يەراتقان سەن مەنى ئەي قادىر ئاللاھ.
مەنى خەلق ئەيلەدىڭ بەندىلەرىڭگە،
يېسۈنلار دەپ مۇھەممەد ئۈممەتىگە.
سەنى فەزلىڭ بىلە مەۋجۇد ئولدۇم،
ئەدەمنىڭ مۇلكىدىن فانىغە كەلدىم.
مەنى ھەركىم يېسە تاپار سەۋابى،
مەلائىكلەر كېلىپ ئەتكەي تەۋافى.
مەنى شەربەتلەرىم جەننەت سۈيىدۇر،
ھەمەنىڭ خالىقى قادىر خۇدادۇر.

ئەلقىسسە، پەندىلەك ماختىنىپ، مەن جەننەت سۈيىدۇرمەن، دەۋاتقاندا بىر تەرەپ-تىن ۋارقىرىغىنىچە قوغۇننىڭ ئاۋازى كەلدى. ئۆزئارا سالاملاشقاندىن كېيىن قوغۇن، مېنىڭ ھەربىر دانەم سېنىڭ ئون ھەسسەڭدىن زىيادىدۇر، دېگىنىچە سۆز باشلىدى:

قاۋۇن ئايدى، مەنەم جەننەت ئىچىدىن،
چىقىپدۇرمەن جىبرىئىلنى كۆچىدىن.
دېدى قاۋۇن، ئەيا ئەي سەرۋى ئازاد،
كىم ئۇچۇن خەلق ئېتىپدۇر ئەيلەگىل ياد.
مەنى شەربەتلەرىمنى خوپ بىلىڭىز،
كى جەننەت سۈيىدىندۇر دەپ بىلىڭىز.
قىلىپ ھىممەت مەنى ئىكسە ئوشۇل مەرد،
بىلىڭ ئاتىم قاۋۇن قويدى ئوشۇل فەرد.
قولىغە گوران ئالىپ ھەيدەسە قوش،
كى قىلماسە بۇ سۆزلەرنى فەرامۇش.
ياراتقاندىن تەلەب قىلسا ئوشۇل ھال،
مۇرادىنى يەتكۈزۈر ئەي نىك ئەفئال.
كىشى غەيرەت قىلىپ ئىكسە قاۋۇننى،
يۈزى يارۇق بولۇر ئول زۇفنۇننى.
ئوشۇل دېھقان قاۋۇن ئىكسە ئايا يار،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بىلىڭىز ئىككى دۇنيا بولمىغاي خار.
قاۋۇن ئەيدى، مەنى ئاتىم قاۋۇندۇر،
قاۋۇنسىزلار بىلىك ھالى زەبۇندۇر.
قاۋۇن ئىكسە ئوشۇل دېھقان دىلاۋەر،
ساۋۇق - ئىسسىق ئاڭا بولغاي بەرابەر.
تۇخمنى ① يەرگە سالىپ كۆمسەك ئول ھال،
كى يەردىن كىم چىقارۇر بىر قۇلاق سال.
ئەمەل بەرسە ئاڭا ئول قادىرى تاق،
ئەنىك ھۇكمىدە دوركىم خامۇ پىشماق.
بىلىك يەردىن چىقىپ بولغاي سەرەفراز،
كى ئىززەت تاپقۇسىدۇر قىش ئىلە ياز.
ئەرەبلەر نامىمى بىتتىخ ئاتارلەر،
مەنى ئىككەن كىشى ئويناپ ساتارلەر.
ئۆزىدىن بولماسە ھەرگىز كۆكەرمەس،
ئۇرۇغۇم تۇرغانچە بەلكى ئۇنمەس.
فەلەك بولسە قاۋۇن قىلماق نەھەددۇر،
كى ئەسلىمنى سوراساڭ بىر ئەلەفدۇر.
ئۆزى بەرمەسە ئاندە نە سەبەبدۇر.
بەرادەرلەر بۇ سۆزلەرنى كۆپ ئۇلۇغدۇر،
ئەمەل بەرمەسە ئاندە ھۆل - قۇرۇغىدۇر.
قاۋۇن ئايدى زەبانى ھال بىرلەن،
تىلىدە نالە قىلدى زار بىرلەن.
دەۋا قىلغىل مەنى شەربەتلەرىمنى،
غۇبارسىز قىل، مەنى يېگەن تەنىنى.
كۆرۈپسىزلەر قاۋۇننى شەربەتىنى،
تويۇپ يەرسىزلەر ئانى نېئىمەتىنى.
كى شۇكرىنى يەنە كەلتۇرمىگەيسىز،
كى شۇكرىنى تىلىڭدىن ئۆزمەگەيسىز.
مۇھەممەد ھۆرمەتى مەھمۇد مۇختار،
تىلىمغە جارى قىل سۇلتان ئەبرار.
مۇھەممەد ئۈممەتى بولساڭ ئوقۇڭلار،
كۆرۈبان كۆز ياشىڭىزنى تۆكۈڭلار.

---

① تۇخم — ئۇرۇغ، ئۇرۇن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بولۇر كۆز ياشىڭىز ئاندا گۆۋاھى،
گۇناھىڭنى كەچۈرگەي ئاندا قازى.

ئەلقىسسە، قوغۇن ئۆزىنىڭ شەربەتلىرىنى ماختاپ، مەن شىپالىق دورا، مېنى ھەزرىتى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام جەننەتتىن ئېلىپ چىققان، دەپ پەخىرلىنىپ، ماختىنىپ تۇراتتى. بىر تەرەپتىن ھەيۋەتلىك بىر ئاۋاز كەلدى. بىچارە قوغۇن ئىچىدە «بۇ نېمىدېگەن قوپال، ھەيۋەتلىك ئاۋاز...» دەپ ئويلىغىنىچە كەينىگە ئۆرۈلدى. قارا-غۇدەك بولسا تاۋۇز پالۋان قارنىنى بىر قۇچاق قىلىپ يېتىپ كەلدى. بىر - بىرى بى-لەن سالاملاشقاندىن كېيىن تاۋۇز دېدىكى: ئەي قوغۇن، ئۆز ھالىڭغا بېقىپ سۆزلىمە-سەن؟ مەن تۇرغان يەردە سەن مۇناسىپ بولمىغان سۆزلەرنى بىلجىرلىماي، ئەدەپ بىلەن سۆزلە، دەپ سۆز باشلىدى:

دېدى تەربۇز زەبانى ھال بىرلەن،
تىلىدە نالە قىلدى زار بىرلەن.
بەرادەرلەر بۇ يەردە بولساڭ ئاگاھ،
دەۋا بەرگۈچى بىردۇر قادىر ئاللاھ.
ئوشۇل مەردىكى دېھقان ئىكسە تەربۇز،
سەخى بولغۇسىدۇر بىشۇبھە بۇ سۆز.
بۇ تەربۇزدىن بەرادەر قىلساڭىز نۇش،
زىيادە بولغۇسى ئىدراك ئىلە ھۇش.
كى تەربۇزنى كۆرۈڭ ئىچى قىزىلدۇر،
دەۋا دېگەن ھەكىملەرنى سۆزىدۇر.
كىشى بولسە كەسەلنىڭ مۇبتەلاسى،
بىلىڭ تەربۇز ھەمە دەردنىڭ دەۋاسى.
قەنى مەردانە مەردى ئەيلەسە كۇش،
كى قىلماسە بۇ سۆزلەرنى فەرامۇش.
ئەنە مەردۇ ئەنە دېھقان ئەنە شىر،
يەنە ئاچ بولسالەر قىلسە ئانى سىر.
يەنە ئۇريان[1] كىشىغە بەرسە جامە[2]،
سەۋابىنى كۆرۈپ ئارماندا قالمە.
كى تەربۇزنى فەلەكى بىر ئەلەفدۇر،
ئانى ئىكسە سەخىلىككە سەبەبدۇر.

---

① ئۇريان — يالىڭاچ.
② جامە — كىيىم - كېچەك.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئەلقىسسە، تاۋۇز قارىنىنى پومپايتىمپ، ھەرقانداق كىسەلگە داۋا بولىمەن، دەپ پو ئېتىۋاتقاندا يېنىدىلا بىر قاتتىق ئاۋاز ئاڭلاندى. بىر دومىلاپ كەينىگە قاراپ كۆردىكى گاھى قارىيىپ، گاھى ئاقىرىپ ۋارقىرىغىنىچە ئاشقاپاق كىلىۋېتىپتۇ. قاپاقنى كۆرۈپ تاۋۇز جىمىقتى. ئاشقاپاق دەرھال سۆز باشلىدى:

بىلىڭكىم ئاشقاپاق ئەسلى قارادۇر،
تەئاملار ئىچرە ئانداغكىم سەرادۇر.
يەنە بەئزىلەرى پوستى ئالادۇر،
بىلىك سۈتكە سالىپ يېسەك مەزەدۇر.
بىلىك بەئزىلەرى سورىساك كەددۇر،
كىشىكىم ئاشقاپاق ئىكسە سەخىدۇر.
بىراۋ ئول فەلەكدە خوپ پىشۇرسە،
ئۇزۇپ ئالىپ يەنە كىم سۈتكە سالسە.
يەنە ئوتنى قويۇپ پىشۇرسەلەر خوپ،
يېسەلەر ئول ئەزىزلەر خوپ ساۋۇتۇپ،
كۆزى رەۋشەن بولۇر ئول بەندەلەرنى،
مۇرادىغە يەتۇر جۇيەندەلەرنى.
زىيادە بولغۇسى ئەقلىلەرى ھەم،
كى غالىب بولغۇسى فەھىملەرى ھەم.
يەنە بول قۇۋۋەتى باھ ئولغۇسىدۇر،
كى تالىب بولسە ھەركىم يېگۈسىدۇر.

ئەلقىسسە، ئاشقاپاق: مېنى ھەركىم سۈت بىلەن قاينىتىپ يېسە، كۆزى روشەن بولىدۇ ھەم كۈچ - قۇۋۋەتلىك بولىدۇ، دەپ كۆپلىگەن ئالاھىدىلىكلىرىنى سۆزلەپ پو ئېتىۋاتاتتى، يەنە بىر ئاۋاز كەلدى. ئاشقاپاق دوملىغان پېتى ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. قا- رىسا پىياز ۋارقىرىغىنىچە يېتىپ كەپتۇ. ئاشقاپاق دەرھال دېدىكى: ئەي پىيازخان، يۇ- قىرى چىقىڭ،..... پىيازنىڭ ئاچچىقى كىلىپ دېدىكى: ئەي ئاشقاپاق، بۇنداق بىھۇدە سۆزلەردىن نېمە مەنە چىقىدۇ؟ ھەر ۋاقىت ئۆز شەنىگە لايىق سۆزنى سۆزلە. ئەگەر بىر ئادەمنىڭ ئاتا - ئانىسى ۋاپات بولسا، قاپاقئاش ئېتىپ ئۇزىتىدىغان قائىدە بار. ئۇ- نىڭغا زۆرۈرىيەت ئۈچۈن بىر قازان ئاشقا يېرىمىڭنى سېلىپ قاينىتىپ، خوتۇنلارغا بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا نېمىگە كېرىكىڭ بار سېنىڭ؟ مېنى بىلەمسەن؟ ھېچقانداق تا- ئام مەنسىز لەززەت تاپمايدۇ، دېگىنىچە مۇنداق دېدى:

فىياز ئايدى، مەنى ئەسلىم گىياھدۇر،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئۇرۇغۇمنى سوراساڭلار سىياھدۇر.
مەنى ئەكسە ئۇشۇل دېھقانى ئەشرەف،
خۇدا دىدارىغە بولغاي مۇشەررەف.
فىياز ئايدى، بەرادەرمەن، ئەزىزمەن،
ھەمە ھاسىل ئىچىندە مۇئتەبەرمەن.
مەنى گوشت بىرلە قىلسالەر بەرابەر،
بەرادەرلەر بۇ سۆزگە ئەيلە باۋەر.
بىلىڭ چافۇق ئەتمىنى قويسە قىيمە،
كى مەنى لەززەتىمە ھېچنېمە دېمە.
بەرادەرلەر تەئاملەر شەككەردۇر،
كى شەكەردىن زىيادە لەززەتىدۇر.
قېنى مەردانە مەردى ئەيلەسە كۇش،
كى قىلماسە بۇ سۆزلەرنى فەرامۇش.
فىياز ئايدى، مەنى ئىكسە ئۇشۇل مەرد،
يەنە مەقسۇدىنى بەرگەي ئۇشول فەرد.
قويۇق ئاشقا، سۇيۇق ئاشقا ئايا يار،
پىيازنى نامىدىن ..... ①
پىيازسىز بولسا ئاشى يوقتۇر لەزىزى،
بۇ سۆزگە ئەيلە باۋەر ئەي ئەزىزى.

ئەلقىسسە، پىياز دېدىكى، مەن ھەرقانداق تائامغا قوشۇلمىسام، ئۇ غىزادا لەززەت بولمايدۇ، دەپ پەخىرلىنىپ تۇراتتى. بىر تەرەپتىن سەۋزە باش كۆتۈرۈپ سۆزگە كىردى:

دېدى سەبزى مەنى ئەسلىم ئەرئەردۇر،
تەمۇرۇم بارچە ئەلغە مۇئتەبەردۇر.
دېدى سەبزى، مەنى ئەسلىم نىھاندۇر،
قارا يەر ئاستىدا رەنگىم ساماندۇر.
بەرادەرلەر مەنى قوشسا بەرەنجگە②،
ئەزىزدۇرمەن بۇ سۆزگە بولغىل ئاگەھ.
يەنە گوشت ـ ياغۇ مۇرجنى ھەم قوشارلار،
ئانى نامىن پەلەۋ ئاش دەپ ئاتارلار.
پەلەۋ نامى مۇبارەكدۇر ئايا يار،

① كۆپ چېكىت ئورنىدىكى سۆزلەر يوقالغان.
② بەرەنج — گۈرۈچ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بەرادەرلەر بۇ سۆزگە قىلما ئىنكار،
بىلمىگە سەبزى سۇيى ھەزم تەئامدۇر،
كى بىلمەگىز ھەمە دەردكە دەۋادۇر.
دېدى سەبزى، مەنى ئىكسە قايۇ ناس،
كىشى يېسە مەنى ئولدەم با خەلاس.
ئوشۇل ئەر تاپقۇسى بىھەد سەۋابى،
ئوشۇلدەم يوق بولۇر ئاندا جەۋابى.
كىشى دېھقان بولسا سەبزە ئىكسۇن،
بەھاسىز گەنجغە ئولدەم يولۇقسۇن.

ئەلقىسسە، سەۋزە ئۆز - ئۆزىگە پەخىرلىنىپ سۆزلەۋاتاتتى. كەينىدىن چامغۇر يېتىپ كەلدى ۋە: ئەي سەۋزە، ھەددىڭدىن ئېشىپ كەتتىڭمۇ قانداق؟ خاتالىشىپ قالمىغىن يەنە دېگىنىچە سۆز باشلىدى. ئەمدى سۆزنى چامغۇردىن ئاڭلاڭ:

بىلمىگە دېھقان ئىكىپدۇر ھەر ئەمەلدىن،
كى ئەشرەف بولغۇسىدۇر ئوڭۇ سولدىن.
ئوشۇل دېھقان ئىكىپدۇر يازدا شەلغەم ①،
ئاڭا سۇ بەرسەلەر ھەردەم، دەمادەم،
كۆكەرىپ سۇ بىلە ئالغاي ئەمەلنى،
غۇبارىن مەھۇ قىلغاي بۇ بەدەننى.
كىشى يېسە ئۇشول شەلغەم پىشۇرۇپ،
پىچاق بىرلە يەنە پوستىن تۇشۇرۇپ.
ئوشۇل بەندە تاپار بىھەد سەۋابى،
قىيامەت كۈن سورالمايدۇ جەۋابى.
دېدى، جەننەت ئىگەسى ئۇشبۇ ئادەم،
قىيامەت بولسا ھەم تۇشمەس ئاڭا غەم.
خۇدا كەچكەي ئانىڭ بارچە گۇناھىن،
سەخىيلىككە سەبەب بولغاي بۇ كارىن.
دېدى شەلغەم، مەنى ئەسلىم بولۇر شاھ،
يەنە غەم كۆرگەنىم يوق بولغىل ئاگاھ.
مەنى ئىلەن بولۇر گەر شادۇ دىلدە،
كى غەمدىن بولغۇسى ئازاد بەندە.

---

① شەلغەم — چامغۇر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

دېدى شەلغەم، مەنى پوستۇم قىزىلدۇر،
مەنى دارۇلىغىم رەۋزە ئەزەلدۇر.
مەنى گوشتكە قوشۇپ قاينىتسە قابىل،
بىلىكى سىز بولغۇسى شورپايى كابىل.

ئەلقىسسە، بۇرۇن بىر دېھقان بار ئىدى. دۇنيالىقتىن بىھاجەت، ئاجايىپ باي ۋە مال - مۈلكى كۆپ ئىدى. يەر - سۇيى شۇنچىلىك تولا ۋە مول ئىدى. كۈنلەردىن بىر كۈنى دېھقان: بۇ يىل بارلىق يېرىمگە دانلىق زىرائەت تېرىسام بولغۇدەك، دېگەنلەرنى ئويلىدى. ئۇ ھەممە يەرلىرىنى ھەيدەپ تەييار قىلدى. ئاندىن يەرگە بۇغداي، نوقۇت، يەسمۇق ۋە ماش قاتارلىق دانلارنى چاچتى. بۇ ئۇرۇقلار ئۇزۇن ئۆتمەي يەردىن ئۇنۇپ چىقتى ۋە پاتلا باش تارتتى. بۇ دانلار بىر - بىرىگە: ئاللاتائالانىڭ ياراتقان بەندىلىرىگە مەندىن پايدىلىق، مەنپەئەتلىكرەك نەرسە يوق دېيىشىپ، ھەرقايسىسى ئۆزىنى ماختاپ تالاش - تارتىش قىلىشقا باشلىدى. بۇلارنىڭ سۆزىنى بەرەنج ئاڭلاپ ۋارقىراپ كەتتى. ئۇ: مەن تۇرغان يەردە سىلەرگە پوچىلىقنى كىم قويۇپتۇ؟ ماڭا پادىشاھلارنىڭ نەزىرى چۈشكەن، بىچارە - ئاجىزلارنىڭ ھالىغا يەتكەنمەن. مەن ھەر نېمە دېسەم ئەرزىيدۇ، دېدى.

ھېكايەت ئېيتايىن سىزلەرگە ئەي يار،
تەبەسسۇم ۋە تەكەللۇم قىلما زىنھار.
..... تەبەسسۇم ئەتكەنمگە،
پۇشايمان بولادۇرمەن بىتكەنمگە،
بەرەنج، بۇغداي، تېرىق، ئارفە، قوناقلار،
نوخۇد، ياسمۇق، بىلە ماش زەنتالاقلار.
يىغىلىپ بارچەسى قىلدى شىكايەت،
بەرەنج ئۆردى ئۆزىدىن لاف غەيەت.
كى مەنىڭ ئاشىمى خۇشلار خەلايىق،
مەنىڭ ئاشىم ئېرۇر خانلارغا لايىق.
قىلۇرلار ئەل مەنى ھەقىر دەپ ئاش،
ئىچىپ، يەپ ئەيش ئېتەر ئانچە ئەزىز باش.
بىھەمدىللاھكى مەن بۇغداي ئەمەسمەن،
تىگۈرمەنۇ پىچاق زەخمىن يېمەسمەن...

* *

بەرەنج سۆزىن ئىشىتىپ ئانده بۇغداي،
كېلىپ قەھرى ئۇشولدەم دېدى: ئاي - ۋاي.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

نەدەپ ئېيتتىڭ بۇ سۆزنى بەرەنج ئەمەق،
باشىڭدا ئويناماسمۇ ئىككى توخماق.
پەتاس① كۆرمەك ئار ئالىپ كەم بولۇرسەن،
قاچان مېنىڭ بىلە سەن تەڭ بولۇرسەن.
سېنى ئىلتىپ قويادۇر ئاب جۇۋازغە،
بەرابەردۇر ئوشۇل ھەم كۆپۈ ئازغە.
بىرى چىقسا، بىرى تۇشكەي باشىڭغە،
تەرەھھۇم ئەتمىگەيلەر كۆز ياشىڭغە.
مەنگە② ئول ئاقلاغاندا تەڭ بولۇرسەن،
يوق ئېرسە ئات - ئېشەككە يەم بولۇرسەن.
مەنى تاشۇ كېسەككىم گۈم قىلادۇر،
تىگۈرمەنگە تۇشۇرۇپ ئۇن قىلادۇر.
شىمارىپ بىبى ۋە بەگلەر بىلەكنى،
كېتۈرۈپ ئۇستۈمە تۆرت باغ ئىلەكنى.
قىلۇر مەنى تەقى كۆلچە، بوغۇرساق،
مەنى ئۇچۇن ئەرۇ خاتۇن يورۇمساق.
ئېرۇرمەن تىشكە يۇمشاق، تىلگە تاتلىغ،
مەنى ئالدىمدە ئارقە ئانچە قاتتىغ.

* *

ئىشتىپ ئارقە بۇغداينىڭ سۆزىنى،
كى قىلتاناق باسىبان يۇز - كۆزىنى.
دېدى بۇغدايغە: مۇنچە ماختانۇرسەن،
ئەگەر مەن سۆزلەسەم سەن توختالۇرسەن.
سېنى يېدى بېھىشتىدىن چىقتى ئادەم،
مەنى يەپ قىلدى تائەت ئۇشبۇ ھاتەم.
جەھان ئىچرە كىشى ئاچقە ئىلىنسە،
سۆيۈنۇرلەر مەنى باشىم كۆرۈنسە.
دېيۈرلەركىم، چىقارمىش ئارقە باشىنى،
ئىچەرمىز قارنىمىز تويغۇنچە ئاشىنى.
بىھەمدۇلىلاھكى مەن ئەرزان ئەمەسمەن،
سېنى ئالدا فۇدەك غەددار ئەمەسمەن.

---

① پەتاس — تاماق يېيىش.
② مەنگە — پاخال، مەنگەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

تەرىق قەزانغە سالىپ قاينىتادۇر،
قاۋۇرۇپ كۆزگىنەسىن ئوينىتادۇر.

* *

ئىشتىپ ئارقە سۆزىن ئاندە تەرىق،
كېلىپ قەھرى چىراكى بولدى سەرىق.
سەنى مانىڭا ئالىشقان زەن تەلاقلار،
سەنى يېسە تەماغى قىلتاناقلار.
سەنى بوغۇن - بوغۇنىڭدە بىلىك بار،
كىشىگە ياقمىغان ساۋۇق يېلىك بار.
مەنى بىمار كىشىگە ئەم قىلادۇر،
سېنى ئاتۇ ئېشەككە يەم قىلادۇر.
مەنى قىلۇر خەلايىق بوزە - بوزە،
ئالىپ يۈرگەيلەر ئانى كوزە - كوزە.
مېنى ئىچكەن يىگىت گۈلگۈن ئاچىلۇر،
ئاغىزدىن مەست كۆپۈكلەر ساچىلۇر.
بۇ سۆزۈڭنى بارىپ ئايتقىل قوناقغە،
ئوشۇل دانىيۇ باشى يومۇلاقغە.
قوناقنىڭ ئاشى ئېرۇر كۆپ مۇلايىم،
ئانى ئىچكەن كىشى بولغان شەلايىم.

* *

مۇنى ئىشتىپ قوناقنى قەھرى كەلدى،
ئاچىغلانىپ ئانى ھەم زەھرى كەلدى.
نە دەپ ئايتتىڭ بۇ سۆزنى فىتنە تەرىق،
ئىچىپ بولماس ئاشىڭنى رۇيى سەرىق.
تەڭ ئەتمەسمەن ئۆزۈمنى ئول ئەسەلغە،
داۋادۇرمەن نەچە ياتقان كەسەلغە.
مەنى بىمار كىشىلەر ئىچسە ئۇچ كۈن،
ئېتەرمەن دەردىغەمەن ئەمدى كۈچ كۈن.
مەنى ئاشىم تەقى بىمارغە ياقغان،
نەخۇدىنىڭ تۇمشۇغىدۇر يەرگە پاتقان.
..... ①
تەرىق بىرلەن ئىكەۋىڭ سەپسەرىع سۇ.

---

① كۆپ چېكىت ئورنىدىكى سۆزلەر كۆيۈپ يوقالغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توري

..... ئاش باقايلى،
سەنى بىر سۆز بىلە ئالىپ ياقايلى.
قاشۇقدىن سىلكىبان تاشلار تەباقغە،
زەرۇرەتدىن سەنى تاشلار تەماقغە.
يەنە نەچچە تەكەللۇم ئايدى بىسيار،
كى تۇمشۇغىن كۆتەرىپ يىغلادى زار.
دېدى: ئەي قادىرا، دانا ئىرۇرسەن،
كى بەنزى بەندەغە تۇمشۇق بېرۇرسەن.
نەچۈك ئەيلەي ئەزەل كۇندە بىتىكنى،
مەنا ئۇشبۇ كۇنى تۇمشۇقنى بىتتى.
بۇ سۆزۇڭنى بارىپ ئېيت جەۋھەرغە،
ئىچىپ خاتۇن كى يۇرمەس شەۋھەرغە.
ئېرىكسىم خاتۇنغە ھېچ ياۋۇماس،
بىراز ئېت يېمەيىن ھەرگىز ياراماس.
قىلىپ تەڭرىم ئەجايىپ ئانى ئەمەق،
باشىدە بىلگۇسىدۇر ئەگرى توقماق.

* *

ئۇشولدەم جەۋھەرى بوينىن ئۇزاتىپ،
نەخۇدكە سۆزلەر ئايتتى مىسكىن ئېيتىپ.
نەدەپ ئايتتىڭ بۇ سۆزنى تاش بەقاسەن،
قىلىپ فىتنە جەھانغە ئوت ياقاسەن
بېرىپ تەڭرى ماڭا خوب قەددى بالا،
ئايتارمەن تەڭرىگە تەسبىھ ھالا.
يىبەرىپ ھەق مېنى شامۇ شەرىفدىن،
كېلىپدۇرمەن تەقى مەككە شەرىفدىن.
بېلىمنى باغلادىممەن بەندەلىكدە،
سەنىڭدەك ياتمادىم شەرمەندەلىكدە.
بۇ سۆزۇڭنى بارىپ سەن ماشقە ئايتقىل،
ئۇ شولكىم رەنگى رويى تاشقە ئايتقىل.
كى ماش ئىشتىپ بۇ جەۋھەرنى سۆزىنى،
نېگە مۇنچە بەلەند تۇتدىڭ ئۆزۇڭنى. .....

ھېكايەت:

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئېشىتكىل ئايتايىن مەن بىر ھېكايەت،
قۇلاق سالسىپ ئوتۇرغىل تا نىھايەت.
بۇ ئادەمنى يارا تۇردەكىم بىلسەك،
كېچەش قىلدى مەلائىكىلەر ئىشتسەك.
نەچۈك بولغايكى مەن ئادەم قىلۇرمەن،
تەمام مەخلۇقلارىم سىررىن بىلۇرمەن.
فەرىشتىلەر دېدى: ئادەم يەراتمە،
بولۇر ئاسىي تەقى سەن ئادەم ئەتمە.
دېدى قادىر: مەنىك كۆپ قۇدرەتىم بار،
تەقى ئادەمغە ئانچە رەھمەتىم بار.
قىلىپ تەييار ئادەم سۇرەتىنى،
كۆرۈك قادىر خۇدانىك قۇدرەتىنى.
نە يەردىن ئاڭا جان كەلتۇرۇپدۇر،
ئاڭا كىرمەي ئوشۇل جان توختالۇپدۇر.
دېگەن ئىبرىشكى مەن ئوتدىن بولۇرمەن،
نەچۈك بالچىقغە مەن سەجدە قىلۇرمەن.
تەكەببۇر ئەيلەگەن شەيتان بولۇپتۇر،
تەۋازۇئ ئەيلەگەن سۇلتان بولۇپتۇر.
بۇ سۆزۈڭنى بارىپ زەردەكغە ئايتقىل،
بىرى شەلغەم ئىكى بەدرەكغە ئايتقىل.
بولۇپ خار - زار زەمىن ئىچىدە ياتقان،
بەش - ئالتى باش بولۇپ بالچىقدە ياتقان.

* *

ئوشۇل ۋەئدە بىلەن جان تەنگە كىردى،
دېيۇپ «ئەلھەمدۇلىللاھ» ئاندە تۇردى.
مۇڭا سەجدە قىلىڭلار، دەپ بۇيۇردى،
فەرىشتىلەر باشىنى يەرگە ئۇردى.
كى سەجدە قىلمادى شەيتان بەد بەخت،
ئاڭا تۇشتى ئوشۇل كۇن تەۋقى لەئنەت.
دېگەن ئىبرىشكى مەن ئوتدىن بولۇرمەن،
نەچۈك بالچىقغە مەن سەجدە قىلۇرمەن.
تەكەببۇر ئەيلەگەن شەيتانِ بولۇپتۇر،
تەۋازۇئ ئەيلەگەن سۇلتان بولۇپتۇر.
بۇ سۆزۈڭنى بارىپ زەردەكغە ئايتقىل،
بىرى شەلغەم ئىكى بەدرەكغە ئايتقىل.
بولۇپ خار - زار زەمىن ئىچىدە ياتقان،
بەش - ئالتى باش بولۇپ بالچىقدە ياتقان.

* *

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كى شەلغەم ماشىنىڭ سۆزىن ئىشتىپ،
زەماندىن سوڭ دەم ئۇردى قەھرى كېلىپ.
دېدى بىلدىم بىتەھقىق ماش ئىكەنسەن،
ئەجەب ئەھمەق ئەيالدەك ياش ئىكەنسەن.
دېدى: ئارى، زەمىن ئىچرە تۇرۇغىم،
بەھار ئولسە تاپىلمايدۇر ئۇرۇغىم.
سۆيۈپ ئاتىمنى «شەلغەم» دەپ قويۇپدۇر،
كى پىشماي ئاشمە ئادەم تويۇپدۇر.
نەچە يىل دۇنيادە يانىپ چەراغىڭ،
بولۇر ئاخىر قارا يەرگە تۇراغىڭ.
نەچە كۈن دۇنيادە قىلساڭ فەراغەت،
ئۆلۈم قىلغاي يۇرەكىڭنى جەراھەت.
تەمام مەخلۇقلارىن جايى زەمىندۇر،
ئانى ئۇچۇن مەنى ئىشىم ھەمىندۇر.
قاچىپ تۇشتۇم قەرا يەر قەئرىنە مەن،
چىدايالماي پىيازنىڭ زەھرىنە مەن.
ئۆزى ئاچچىغلىغىدىن سويدۇرادۇر،
قەزان ئىچرە خاتۇنلار كۆيدۇرەدۇر.

* *

پىياز ئولدەم قىزارىبۇ ئاقارىپ،
ھەقارەت ئەيلەدى شەلغەمگە باقىپ.
دېدى : يەفراغلارىڭ كۆپ قالپايىپسەن،
يەمانلىغدىن ياپۇشۇپ يالپايىپسەن.
چىقىپ دۇنيا يۈزىگە نەكىيەرسەن،
ئۇياتىڭدىن قەرا يەرگە كىرەرسەن.
نە يەكتەك بار، نە ئىشتان كۆتتى ئاچۇق،
بەرىڭ كەلدۇر باشىڭدە بەرگى ساچۇق.
بەرىپ قات ـ قات لىباس ماڭا ئىلاھىم،
ئانىڭ ئۇچۇن مەنى تەنىم مۇلايىم.
بەھار ئولسە كۆكەرىپ سۆيۈنەرمەن،
يەراشۇقغە تەقى دەستار كىيەرمەن.
مەنى سۆيمەس كىشى بولماس جەھاندە،
بىلەلمەسسەن مەنى سىرىرىم نىھاندە.
تەقى گوشت ئىچىدە كۆپ لەززەتىم بار،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

سەنى ئالدىڭدە ئانچە ئىززەتىم بار.

دەپ، پىياز مۇنازىرە ۋە تالاش - تارتىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، بەسلىشىش ۋە جەڭگۇ جېدەل مەيدانىدا سۆز تۇلپارىغا مىنىپ، ئۇلۇغلۇق ئەسلىنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئۆزىگە مۇناسىپ ئورۇندا قارار تاپتى.

هاجەتلەرنى رەۋا قىلغۇچى تەڭرىتائالاغا كىتابنىڭ ئېگىسىنىڭ تىلىدىن مۇناجات

ئەي خۇدايا، خەستەۋۇ بىچارەمەن،
فىسقۇ ئىسيان دەشتىدە ئاۋارەمەن.
نەفسۇ شەھۋەت دامىغە بولدۇم ئەسىر،
تاغدىن ھەم جۇرم - ئىسيانلار كەبىر.
مەئسىيەتدۇر كېچە - كۈندۈز كارۇ بار،
قالمادى شەرمۇ ھەياۋۇ مەندە ئار.
سەنگە بىر مەقبۇل تائەت قىلمادىم،
پاكلىك بىرلە ئىبادەت قىلمادىم.
قىلىپمەن ئۆمرىمنى بىھۇدەگە سەرف،
فىكرى بەدكە سىينەنى مەن ئەيلەدىم زەرف.
..... ① غە يەتكۈر ئىلاھ،
جۇرم ئىلە ئىسيانلارىم كەتكۈر ئىلاھ.
سەندىن ئەي سەتتار، كۆپ شەرمەندەمەن،
كۆپ خىجالەت بىرلە سەرەفكەندە مەن.
كەل ئەي ئەھمەد، بۇ سۆزلەر ساڭا بەسدۇر،
دېگەن سۆزلەر ھەممە ھايۇ ھەۋەسدۇر.
بەرادەر ئاڭلا ئەھمەدنى سۆزىنى،
غەزەل بىرلە بەيان ئەيلەي ئۆزىنى.
كەمىنەنى ئاتىدۇر موللا ئەھمەد،
ئاتاسىنى ئاتىدۇر يار مۇھەممەد.

(ھىجرىيەنىڭ 1331 - يىلى تاماملاندى)

(پەردە ئەمىن: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا، كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

① كۆپ چېكىت ئورنىدىكى سۆز يوقالغان.